

ד. והנה בהשקפה ראשונה נראה שמנהגו של מרן הרש"ש ז"ל בזה אינו כפי ההלכה הרווחת בישראל. שהרי ידוע ומפורסם פסקו של הרמ"א (או"ח סימן תרע"ו ס"ב) בשם המהרי"ל ז"ל: ויברך כל הברכות קודם שיתחיל להדליק עכ"ל. ומקור דברי המהרי"ל הוא כמ"ש בתשובותיו (סימן קמ"ה), על פי הגמרא דמגילה (דף כ"א ע"ב), דכל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתן. וקאמר התם דלכן בעינן לברך שלשת הברכות מגילה נס וזמן עובר לעשייתן, שהוא קריאת המגילה. ואם כן פשוט לכאורה דהוא הדין הכא גבי נר חנוכה דבעינן לברך שלשת הברכות לפני ההדלקה.

אמנם אי משום הא לא תברא, דיש לומר דשאני נר חנוכה ממגילה. דהלא מצינו בגמרא (שבת דף כ"ג ע"א) שתיקנו שגם הרואה נר חנוכה, אף על פי שלא הדליק בעצמו, מברך שעשה נסים, ושהחיינו ביום ראשון, ומזה לכאורה יש לחלק שברכות שעשה נסים ושהחיינו אין דינם שזה לברכת ההדלקה, שהיא ברכת המצוות ושפיר שייך בה הכלל לברכה עובר לעשייתן, מה שאין כן בשתי ברכות האחרונות שהם מברכות השבח וההודאה, ונתקנו לברכם אפילו לכתחילה (כשאין מדליק בעצמו וכמבואר בפוסקים) גם לרואה נרות דלוקים, מוכח מזה שאין הכרח לברכם עובר לעשייתן. והנה כדברים האלו כתבו לנמק וליישב שיטתו של מרן הרש"ש ז"ל, גדולי חו"ר בית אל,

11. קיצור פסקי הרא"ש מסכת שבת פרק ב סימן ח

והמדליק לאחר שהדליק יאמר הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות שעשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים וכל מצות שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קדש ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נפלאותיך ועל נסיך ועל ישועתך:

12. שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעו סעיף ד

אחר שהדליק, אומר: הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות וכו'.

13. ט"ז אורח חיים סימן תרעו ס"ק ה

(ה) אחר שהדליק יאמר הנרות. רש"ל כ' אחר הדלקת הראשון שהוא עיקר יאמר הנרות הללו כו' ויגמור ההדלקות בעוד שאומר הנרות כו' ובנוסח הנרות יש ל"ו תיבת נגד הנרות של חנוכה מלבד אלו ב' תיבות הנרות הללו כלומר הנרות הללו הם ל"ו ע"כ:

14. תשובות והנהגות כרך א סימן שצד

יש נוהגין אחרי ברכת נ"ח ואמירת הנרות הללו להשאר זמן מה ליד הנרות ולשיר זמירות, ונשאלתי אם יש לזה מקור בהלכה.

הנה מצאתי בספר "מקור חיים" שנדפס מחדש מכת"י בעל "חות יאיר" ז"ל דעיקר מצוה היא שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראות אותם לשמוח בהם, כי הם גם כן זכר לשמחה שהיו מדליקין אחר הנס כמ"ש והדליקו נרות בחצרות קדש, שלא ר"ל הדלקת מנורה בדרך נס שאם כן העיקר חסר מהסיפור בעל הנסים, והכי משמע מה שאמרו אין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם ולכן הרואה גם כן מברך, ולא סגי שידליק וילך לו למקום אחר". (לפ"ז ניחא הקושיא הידועה הלא הדלקה בפנים דוקא ואפילו לרמב"ם דנר כשר להדליק בחוץ היינו בדיעבד, ומדוע אומרים "והדליקו נרות בחצרות קדש", אבל לפי זה נראה שהדליקו אז נרות בחצרות מרוב שמחה, ונ"ח הוא לזכר השמחה הזאת).

הנה לפנינו דעת גאון הדור בעל "חות יאיר" צ"ל שנפטר לפני קרוב לג' מאות שנה (בשנת תס"ב) שראוי לשמוח עם הנרות,

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף כג עמוד א

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: המדליק נר של חנוכה צריך לברך. ורב ירמיה אמר: הרואה נר של חנוכה צריך לברך. אמר רב יהודה: יום ראשון - הרואה מברך שתיים, ומדליק מברך שלש. מכאן ואילך - מדליק מברך שתיים, ורואה מברך אחת. מאי ממעט? ממעט זמן. ונימעוט נס! - נס כל יומי איתיה. מאי מברך? מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה והיכן צונו? רב אויא אמר: מלא תסור. רב נחמיה אמר: שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך

2. בית יוסף אורח חיים סימן תרעו

כתוב בשבלי הלקט (סי' קפה) במטבע ברכות שטבע הר"ר יוסף מצאתי ברכת חנוכה שטיבעה להדליק טעות סופר הוא חדא דסגי ליה על ידי שליח ... עכ"ל אבל נוסחת הפוסקים הוא להדליק וכן נהגו ומאי דסגי ליה על ידי שליח י"ל דכיון דצריך לאשתתופי בפריטי ה"ל כאילו אינה יכולה להתקיים על ידי אחר

3. שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעו סעיף א

המדליק בליל ראשון מברך שלש ברכות: להדליק נר חנוכה, ושעשה נסים, ושהחיינו; ואם לא בירך זמן בליל ראשון, מברך בליל שני או כשיזכור.

4. משנה ברורה סימן תרעו ס"ק א

(א) להדליק נר חנוכה - בגמרא וכל הפוסקים איתא נר של חנוכה וכ"כ המהרש"ל אך שכתב שיאמר שלחנכה במילה אחת ולא של חנוכה שתי מילות. והעולם אין נוהגין להקפיד בזה [פמ"ג]. בזמן הזה ולא בזמן. והגיענו לזמן הזה הלמ"ד בחיר"ק ולא בפת"ח:

5. ברכי יוסף אורח חיים סימן תרעו ס"ק א

א. דין א. להדליק נר חנוכה וכו'. כן מנהגנו. וכן הוא נסח רבינו האר"י זצ"ל. אבל בליל שבת נסח הברכה להדליק נר של שבת. והטעם כי נר חנוכה אסור להשתמש לאורה, ולזה אומר נר חנוכה, להורות כי הנר אינו כי אם למצות חנוכה. מה שאין כן נר שבת, הכונה נר שאנו משתמשים בו ונרו יאיר לתועלתנו, וזה הנר המאיר הוא של שבת

6. פסקי תשובות אורח חיים סימן תרעו אות ב

אמנם לעומת זה עפ"י כללי הדקדוק יש לומר לזמן הזה, וכן הוא בבאורי הר"ש סופר המדקדק הידוע בזמן המהרש"א והב"ח, וכן הוא בכל מחזורי הרו"ה ובסידור יעב"ץ ועוד, וכן מנהג העולם.

7. שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעו סעיף ב

מליל ראשון ואילך מברך שתיים: להדליק, ושעשה נסים. הגה: ויברך כל הברכות קודם שיתחיל להדליק (מהרי"ל).

8. ביאור הלכה סימן תרעו סעיף ב ד"ה * ויברך כל

ויברך כל הברכות - ואין נ"מ בין לילה ראשונה לשאר הלילות [ב"י וד"מ]:

9. משנה ברורה סימן תרעו ס"ק ד

(ד) קודם שיתחיל להדליק - דבעינן שיהיו הברכות עובר לעשייתן. הדליק נר חנוכה ושכח לברך על הדלקתה ורק קודם שהדליק כולן נזכר דעדיין לא בירך יש לו לברך כל הברכות [ת' רע"א מ"ת ס"ג] עוד כתב שאם נזכר לאחר שהדליק כולם אין לו לברך ברכת ההדליק רק ברכת שעשה נסים וכן ברכת שהחיינו יש לו לברך:

וכ"ש כשיש לו ילדים שראוי לשמחם באותה שעה, ולדבריו ראוי לישאר אצל הנרות כחצי שעה. ובעיקר הענין הנה כתב הרמ"א (סימן תרע"ז) שחייבין לראות הנרות ויש בזה אור שהאדם ממשיך בראיית הנרות, ודע כי "נר מצוה ותורה אור" ואין לך אור גדול המסוגל להמשיך לאדם קדושה כמו עסק התורה.

15. פסקי תשובות הערות סימן תרעו הערה 22

בליקוטי מהרי"ח בשם סידור רבי שבתי שנוהגים לומר ז' פעמים ויהי נועם עפ"י התשב"ץ שכהני חשמונאי ובניו הלכו למלחמה ואמרו ז"פ ויהי נועם וכפלו פסוק אורך ימים ונצחו עיני שם, ובאור"ח ספינקא סק"ה מביא שכן נהג הבעש"ט זי"ע, עיני שם.

אופן ההדלקה

16. בית יוסף אורח חיים סימן תרעו

כתב ה"ר דוד אבודרהם בשם ה"ר יונה שבליל ראשון מברך שלש ברכות אלו קודם ההדלקה דכל המצות מברך עליהם קודם עשייתן ובליל שני מברך קודם ההדלקה להדליק ושעשה ניסים מברך לאחר שמדליק נר ראשון קודם שידליק נר שני שהוא נס אותו היום וכן בליל שלישי קודם שידליק נר שלישי וכן ברביעי וכן על כולם עכ"ל נראה מדבריו שבנר שהתחיל להדליק בליל ראשון בה מתחיל בכל הלילות אבל מהרי"ק קולון ז"ל כתב בשרוש (קפ"ד) [קפ"ג] מאחר שכתב המרדכי בפרק במה מדליקין (שם) בשם רבינו מאיר שיש להתחיל לצד שמאל כדי לפנות לימין משום כל פינות שאתה פונה וכו' (יומא טו:) אם כן ראוי הוא להתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני ויברך ובליל שני כשיוסיף נר אחר אצלו יתחיל ויברך על הנוסף שהוא יותר שמאלי כדי להפנות לימין כדברי רבינו מאיר... וכן בכל לילה ולילה נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנס שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס אבל אם היה מתחיל בליל הראשון להדליק בנר השמאלי גם בליל שני צריך להתחיל בו כדי להפנות לימין כדברי ה"ר מאיר

17. תירומת הדשן סימן קו

שאלה: המדליק מליל ראשון דחנכה ואילך, באיזה צד מתחיל להדליק בנר שהוא כנגד צד ימינו או בנר שהוא כנגד צד שמאלו?

תשובה: יראה דבדבר זה יש חילוק. בני רינו"ס ואגפיה מתחילין להדליק בנר שהוא כנגד צד שמאל. וגם נמצא כתוב בשם מהר"ם שהיה מדליק בנר שמאל ופונה דרך ימין, משום כל פינות שאתה פונה איננו אלא דרך ימין. ובני אושטריי"ך ואגפיהן מתחילין לצד ימין, ומדליקין כדרך שאנו בני ברית כותבין, דאפשר חשיב לה כה"ג פונה דרך ימין, ואף אם אינו פונה דרך ימין כה"ג נראה ליישב המנהג. דמשום דהאינדא ברוב מקומות ורובא דרובא דעלמא, אפילו ת"ח אין להם המזוזות בבתי חורף שבהן מדליקין. א"כ צריכין להדליקין בימין הכניסה בצד הטפח הסמוך לפתח, אף לדידן דמדליקין בפנים, כדאיתא במרדכי. וא"כ אותו נר שהוא כנגד ימינו הוא הסמוך לפתח לעולם. וכן צריך להתחיל שהוא עיקר המצות דבידידה לחוד הוי סגי, אי לא הוי בעיא למיהוין מן המהדרין.

18. שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעו סעיף ה

יתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני, ובליל ב' כשיוסיף נר אחד סמוך לו יתחיל ויברך על הנוסף, שהוא יותר שמאלי, כדי להפנות לימין; וכן בליל ג' כשיוסיף עוד אחר סמוך לשני נרות הראשונות, יתחיל בנוסף ובו יתחיל הברכה, ואח"כ יפנה לצד ימין, וכן בכל לילה; נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנס, שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס.

19. משנה ברורה סימן תרעו ס"ק ט

(ט) בנר היותר ימיני וכו' - יתחיל ויברך על הנוסף וכו'. ואין חילוק בין שמניח מימין הפתח ובין שמניח משמאל הפתח תמיד יתחיל הברכה בנר הנוסף [ב"י] וי"א דאם מונח בימין הפתח אזי צריך להתחיל תמיד בנר הימיני שהוא סמוך לפתח והולך מימין לשמאל ואם מניח הנרות בשמאל הפתח צריך להדליק ג"כ תמיד תחילה הנר הסמוך לפתח והולך ומדליק משמאל לימין ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד ומה טוב ונכון אם יכול לסדר כולם בתוך חלל הפתח שיהיו כולם שוין בטפח הסמוך לפתח

20. ביאור הלכה סימן תרעו סעיף ה

* כדי להפנות לימין - עיין מ"ב ודעת הלבוש והט"ז דכונת הגמרא היפך מזה דהיינו שנלך מימין לשמאל [וראית המ"א לגד שיטה זו כבר דחיה האחרונים עיין בשע"ת] ולפ"ז פסק הט"ז באופן זה דהיינו היכא שיש מזוזה שצריך לסדרם משמאל הכניסה אצל הכותל יסדרם בטפח הסמוך לפתח ויתן בלילה הראשון הנר אצל הפתח ובלילה שניה יתן הנר הנוסף לצד חלל הבית דהיינו שהנר הנוסף יהי לימינו ונר הראשון יהי לשמאלו ויתחיל להדליק מן נר הנוסף וידליק מן ימין לשמאל וכן בלילה שלישית כשמוסיף עוד נר יהיה הוא לימינו ונרות הראשונים לשמאלו ויתחיל להדליק מן נר הנוסף וילך מן ימין לשמאל. והיכא שמסדרם בחלל הפתח או בחלון או בבהכ"נ יסדר בלילה הראשונה בקצה השורה הנר לשמאלו ובלילה שניה יתן אצלו הנר הנוסף לימינו ונר הראשון יהיה לשמאלו ויתחיל להדליק מן נר הנוסף שהוא לימינו וילך מן ימין לשמאל וכן בכל לילה כשיתן נר הנוסף ידליק ממנו וילך מן ימין לשמאל עד שבליל שמיני הנר הנוסף הוא בקצה השורה לימינו וידליק ג"כ אותו בתחלה וילך מן ימין לשמאל וא"כ צריך לעמוד אחוריו לצפון ופניו לדרום ועיין בפמ"ג שכתב שהוא נהג כהט"ז נמצא שיש לנו ג' שיטות דעת המחבר ודעת רש"ל והגר"א ודעת הט"ז וכל אחד יעשה כמנהגו ואף שבח"א לא נזכר כ"א שיטת השו"ע ושיטת המהרש"ל מ"מ אין לדחות ג"כ שיטת הט"ז אחרי שהפמ"ג והדה"ח העתיקוהו להלכה ואין נ"מ בכל זה בעצם המצוה דבכל גווני יוצא לכו"ע רק לענין לכתחלה באיזה מקום נכון יותר להתחיל להדליק ממנו: